

ایکینچی جلد

۱۹۳۶

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دارالفنون تورکیات استیتوسی طرفندہ نشر ایملیر

مدیر:

کیمربیلی زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنون شہ «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسہ

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

رادلوفك «لغتي» نى يكيدين نشر مسئلەسى

متوفى روس عالمى رادلوفك «تورك لهجهلىرى لغتي تجربهسى»، توريكات ساحەسندە چالیشان بوتون ذوات ايجون اك ضرورى اولان بر اثردر . بو اثرده تورك كلەلى ذكر ايدىليركن مآخذلىرى كوستريلش، روس و آلمان لسانلرنده شرح اولونمشدر .

«لغت» ك تآليفى ونشرى اوزون سنهلدوام ايتدى . صوك جلدلرينك نشرينه وطبع تصحيحلرينه ، رادلوفك طلبه سندن ومساعى آرقاداشى متوفى پروفسور «مهليورانسكى» واونك وفاتندن صوكراده هر ايكيسنكده طلبه سى اولان پروفسور «سامايلوويچ» اشتراك ايتشلردى . «لغت» ك طبعى اثناسنده كچن سنه لر مدتندە تورك لسانه عائد برچوق آبدەلر كشف اولونەرق توريكات علمى ايجەز نكینلەشدى . «اورخون» و «ينيسەى» آبدەلرينك كشفى وقراشتى ، تورك لسانده يازيلان بوددا ، مانى وخرىستان ادبياتينك «توركستان چيني» ده بولونمەسى وسائر شيلر بوجهلەدندر . بوكى لسانى محصوللرده بولونان يكي كلەلر ، رادلوف لغتنك صوك جلدلىرى طبع اولونوركن قسماً نظر اعتبارە آلىنارق استفادە ايدىلش ، واو جلدلر ، اولجە توريكات علمى قبل الاسلام تورك ادبياتنه عائد آبدەلرە مالك اولمادىنى وقت طبع اولونان جلدلرە نسبه داهار زتكين وداها ايشلەنمش موادە مستند اولارق ميدانە كلشدر . رادلوفك «لغت» ى تماماً نشر اولوندقذن صوكراده ، طبيعى ، توريكات علمى ترقياتى دوام ايتدى .

تورك عالملى ده اولكنه نسبه داهار جدى برفهاليتلە توريكات ساحەسندەكى مساعى به اشتراك ايتمكە باشلايدىلر وبرقاچ مهم متلر نشر ايتديلر ؛ اوجهلەدن اك مهمى ده «ديوان لغات الترك» كشفى ونشريدنر . بو اثر خصوصى براهميتى حأزدر؛ پروفسور «سامايلوويچ»، كتابك مؤلفى اولان محمود كاشغرى نى «XI نجي عصر ك رادلوفى» ديه تسميه ايتمكده حقمز دكلدر . طبيعى كه بوكى كشفياتدن صوكرار رادلوفك «لغتي» آرتق ايجە اسكيمش برحالده بولونيور .

شيمدى اونى يكيدين نشر ضرورتى واردر . اساساً اسكى نشر ك برنجى جزؤلىرى

شیمدی پیاسه‌ده بولونمايور. بویکی نشرده، یالکیز، لایقيله تصحیح ویکی کشفیاتله میدانیه چیقان موادی درجه تکمیل ایدلیدیکی وقت، علمی احتیاجه جواب ویره بیلیر. بناءً علیه بوگون عموم تورک لهجه لرینک «لغت» نى تألیف ایتمک، رادلو فک ابتدا کندى مساعیسنه باشلادیغی زمانه نسبه چوق مشکلدر. بوايشی شیمدی تک باشنه برعالم دکل، حتی تام برملکت عالملى بيله ايفایه مقتدر اولامازلر. تورکیه‌ده کی برچوق ترجمه تشبثاتی میاننده رادلو فک «لغت» نى تورکیه‌یه ترجمه ایتمک مسئله‌سی ده موضوع بحث اولمشدر. پروفیسور «سامایلوویچ» استانبول و آنقرده بولوندیغی وقت بویه برترجه رینه «لغت» ک یکیدن نشریغی بین الملل برایش صورتنه صوقارق، بو تشبته، شورالر اتفاق (روسیه) و تورکیه علماسیله برابر، آوروپا اقوامی میاننده صوک دورده تورکیاتله فضله اشتغال ایتمکه امتیاز ایدن بر قوم صفتیله آلمان علماسنک ده بومشترک تشبته دعوت اولونمهنی تکلیف ایتمشدر [۱]. اوکرده بیلدیگمه کوره پروفیسور «سامایلوویچ» ک تکلیفی مع الممنونیه قبول اولونمشدر. لکن پروفیسور «سامایلوویچ»، بوفکری تطبیق ایچون اک اوک «لغت» ک برنجی طبعی کندى مصارفیله نشر ایدن شورالر اتفاق (سابق روسیه) آقاده میسنک مساعده‌سی لازم اولدیغی ده آکلامشدر. شیمدی بومساعده وارد؛ و آقاده‌می، تورکیه‌ده بولوندیغی وقت بو «لغت» ی یکیدن نشر ایتمک مسئله‌سنه عائد تورکیه مؤسسه‌لری و خصوصى عالم‌لره مذاکره‌یه بنی توکیل ایتمشدر. شو صورتله بوايشی وجوده کتیرمک خصوصنده ایلک آدیم آتلاشمش اولیور. مع مافیله اولایلیرکه بوفکری اساساً قبول ایتمک ساحه‌سندن معین عملی لایحه تألیفه قادر برچوق وقتلرکچر؛ و بلکه، اسکی نشرده کله‌لر ساده ایکی لسانده یعنی روس و آلمان لسانلریله ایضاح ایدیلش ایکن، بویکی نشرده اوچونجی اولاراق آناطولی تورک لسانتی ده علاوه ایدهرک اوچ لسانده ایضاح ایتمک لازم اولور. بو سبیدن کتابه اولاجق یکی علاوه‌لره برابر کتابک جسامتی و طبع فیأتی ده یوکسه‌لیر. طبعی مادی جهندن تأمین مسئله‌سنک ده ایشه بعض مشکلات چیقارماسی ممکندر. احتمالک مساعی‌ی اوچ مملکت علماسی و خصوصى عالم‌لر میاننده تقسیم خصوصنده مناقشه‌لر ظهور ایده بیلیر. لکن، روسیه شورالر اتفاق آقاده‌می سینک بو تشبثاتده رهبرک و «تحریر مدیری» تعیین ایتمک حققی هیچ کیمسه انکار ایتمه‌سه کرکدر.

[۱] تورکیات انستیتوسی بویه برترشبه اشتراک ایتمکه ممنونیتله آماده اولدیغی بیلدیزمشدر (مدیریت).

عموماً امیدایدیلیرکه بوکجه مشکلاتک هپسی دفع اولونور؛ و بین الملل لغت تالیفی تشبثاتی مؤسسهلری آراسنه، (که بوکون اولنردن اک معروف اولانی «پترسبورغ» سانسکریت لغاتی مؤسسهنسیدر)، بین الملل اشتراک مساعیله تورک لهجههلری لغاتی تصنیف ایتک ایشیده التحاق ایدر.

و یلرالم بارنولر.

«قیرغیز» کلمه سنک اشتقاقنه دأر

راغب خلوصی نك «قرغز = قیرغیز» کلمه سی حقنده ترجمه ایتدیکی مقالیه بی بکا او قودی. [تورکیات مجموعه سنک برنجی جلدنده منتشر]. بوکله حقنده بنم ایدینه بیلدیکم نظریه بی دأها: قوتلی بولدیغمندن شوزاده ایضاحتی فائده لی بولدم.

بنجه «قیرغیز» کلمه سی «قیر» ایله «غوز، غیز» لاحقه سنندن مرکبدر. «قیر» وبوندن مشتق اولان «قیراچ» کلمهلری معلومزدر. بوندن مشتق اولان «قیراغو» که، صوک بهارده قیره دوشن شبنم دیمکدر، ایشته بونک صوکنده اولان «غو» نسبت، میل وتوجه افاده ایدن برلاخقه در. کسکینلکی قیل قدر اولان ویا قیل تراش ایده بیلن اسلحه جأرحه نك کسکین طرفنده «قیلاغو» دیرزکه، بوده اوقیلدن در. «اوقلاغو» ده بویله در.

فعللرک صوکنه کن مثلاً «عینه الحقایق» ده کی:

باشی باردی جیرینک سونکی بارغوسی

مصراعنده «بارغو» نك «غو» سی ده بوقیلدن اولدینی کی، شرق تورکجه لرنده مفعول ایله علامتی اولان «قا، غا» لاحقهلری ده بوکا الحاق اولونه بیلر. واقعا شو کتیردیکمز مثاللر «قیرغیز» کلمه سنک لاحقه سننده اولدینی کی بر (ز) ایله نهایتلنمیور. ایشته اولره دأرده مولانا «جلال الدین رومی» نك تورک تاریخنده نشر ایتدیکم تورکجه شعرلری آراسنده: